

- Naukovyj visnyk Mykolai'vs'kogo derzhavnogo universytetu imeni V. O. Suhomlyns'kogo. Serija : Psychologichni nauky : zb. nauk. prac'. – Mykolai'v : MNU imeni V. O. Suhomlyns'kogo, 2011. – T. 2. – Vyp. 7. – S. 121–217.
5. Kolomyns'kyj N. L. Psychologija menedzhmentu v osviti (social'no-psychologichnyj aspekt) : monografija / N. L. Kolomyns'kyj. – K. : MAUP, 2000. – 286 s.
 6. Sereda G. K. Problema pamjati i obuchenija / G. K. Sereda // Voprosy psihologii. – 1967. – № 1. – S. 32–37.
 7. Tonkih G. D. Formirovanie planimetriceskikh ponjatij u uchaschihhsja posredstvom organizacii refleksivnoj dejatel'nosti v uslovijah urovnevoj differenciacii : diss. ... kand. ped. nauk / G. D. Tonkih. – Chita, 2002. – 191 s.

Received June 11, 2017

Revised July 14, 2017

Accepted August 10, 2017

УДК 159.9.018.2:17.021.1.2

T. M. Solomka

mega.solomka@ukr.net

ОСОБИСТІСНЕ САМОКОНСТРУЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ І ФІЛОСОФСЬКИХ СИСТЕМ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ЛЮДИНИ

Solomka T. M. The personality-based self-construction in the context of social and humanistic and philosophical systems of human life-creation / T. M. Solomka // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G. S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 38. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 359–371.

T. M. Solomka. The personality-based self-construction in the context of social and humanistic and philosophical systems of human life-creation. The article presents the author's understanding of the need to revise the key principles of the new individualism, oriented to the construction of oneself, on one's own life project, compatible with the belief in one's own strengths and a strong civil position. It is noted that the view on the mo-

dern problem of the personal self-design as a unique system of human life-creation in the context of philosophical and social and humanistic systems can turn out to be productive, since while considering it appears as something beyond the power of active transformations and changes. The key to the correct interpretation of personality-based self-construction in the context of philosophical and social and humanistic systems of human life is the definitions of the philosophy of life belonging to F. Nietzsche, A. Bergson, G. Simmel, V. Dilthey, O. Spengler, H. Ortega y Gasset. The author's interpretation of the phenomenon is grounded as a conceptual epigenesis of personality-based self-construction: «self-mastery», «an unceasingly self-fulfilling force», «a mighty stream of creative formation», «the expansion of the world and the expansion of life relations». It is established that life-giving effects can be achieved not only through work with semantic connections, but also as generalized structured principles: the way of «coming» into oneself, the motive, self-construction, ideology-sense formation, epistemology, temporary transpective, personality-based self-construction as an experiment life-creativity. The materials of the article can be integrated into various forms and types of further research on the psychology of the personality of modern man: the problem of personality-based self-construction in the space of the post-neoclassical paradigm; synergetic approach and the problem of personality-based self-construction; psychological and pedagogical practices of personality-based self-construction etc.

Key words: personality-based self-construction, human life-creation, social and humanistic and philosophical systems of human life-creation.

Т. М. Соломка. Особистісне самоконструювання в контексті соціогуманітарних і філософських систем життєтворчості людини. У статті подано авторське розуміння необхідності перегляду ключових принципів нового індивідуалізму, орієнтованого на конструювання себе, на власний життєвий проєкт, сумісний із вірою у власні сили і сильну громадянську позицію. Зазначено, що погляд на сучасну проблему особистісного самоконструювання як на унікальну систему життєтворчості в контексті філософських і соціогуманітарних систем може виявитися продуктивним, оскільки при такому розгляді воно постає як щось невідкладне активним трансформаціям і змінам. Ключем до коректної інтерпретації особистісного самоконструювання в контексті філософських і соціогуманітарних систем життєтворчості людини є дефініції філософії життя Ф. Ніцше, А. Бергсона, Г. Зіммеля, В. Дільтея, О. Шпенглера, Х. Ортега-і-Гассета. Обґрунтовано авторську інтерпретацію досліджуваного феномену як понятійну епігенезу особистісного самоконструювання: «самоволодарювання», «невпинно самоздійснювана сила», «могутній потік творчого формування», «розширення світу і розширення життєвих відносин». Установлено, що життєтворчі ефекти можуть досягатися не лише за допомогою роботи зі смисловими зв'язками, але і як узагальнено структуровані принципи: шлях «приходження» до себе, мотив, власне самоконструювання, ідеологія – смислоутворення, епіс-

темологія, часова транспектива, особистісне самоконструювання як експеримент життєтворчості. Матеріали статті можуть бути інтегровані в різні форми і види подальших досліджень із психології особистості сучасної людини: проблема особистісного самоконструювання в просторі постнекласичної парадигми; синергетичний підхід і проблема особистісного самоконструювання; психолого-педагогічні практики особистісного самоконструювання тощо.

Ключові слова: особистісне самоконструювання, життєтворчість, філософські та соціогуманітарні системи життєтворчості.

Постановка проблеми. Життя на початку третього тисячоліття перебуває в постійній зміні, що змушує змінюватися людину, психологічно не готову до подібної динаміки і широти можливостей, які відкриваються, спонукає частіше переглядати смисли і цілі. Будь-яка більш-менш серйозна трансформація в якійсь одній сфері тягне за собою зміни і в інших сферах, а іноді ініціює перебудову всієї системи. Оскільки в основі будь-якого соціокультурного інституту лежать конкретні уявлення про нинішню людину як феномен нового індивідуалізму, орієнтовану на конструювання себе, на власний життєвий проект, сумісний із вірою у власні сили і сильну громадянську позицію, то доводиться переглядати саме їх. Постановка питання про конструювання себе також пов'язана з існуючими всередині сучасного суспільства суперечностями: дистанційованість суб'єктів соціальних структур (влада – народ); фрагментарність і серйозний дисбаланс у фінансово-економічній сфері сектору економіки. Риторика ж нового індивідуалізму, як і раніше, орієнтує на «самореалізацію», «самовдосконалення» і «підвищення самооцінки». З урахуванням охарактеризованих вище тенденцій найактуальнішою є практика самореалізації, тобто самопрезентації сучасної людини, що реалізується безпосередньо в проекції «особистісного самоконструювання». Доросла, самостійно мисляча людина, здатна бажати і домагатися цілей, усвідомлювати і відстоювати свою індивідуальність, упордовж життя виконує функції самоконструювання. І чим глибше вона це усвідомлює, тим гостріше внутрішньо відчуває себе вільною особистістю, і внутрішньо відповідальною одночасно. Для розуміння того, як і в якому напрямку слід рухатися, якими пріоритетами та орієнтирами при цьому керуватися, необхідна радикальна трансформація самого способу буття людини, багато в чому обумовлена тим, як бачить себе кожен окремих індивід, із чим він себе ідентифікує. У цьому контексті погляд на процес самоконструювання особистості в контексті філософських і соціогуманітарних систем може вияви-

тися продуктивним, оскільки при такому розгляді воно постає як щось невідкладне активним трансформаціям і змінам.

Мета статті – проаналізувати загальнотеоретичні підходи до вивчення міждисциплінарної наукової проблеми особистісного самоконструювання, а також специфіку і механізми її здійснення в контексті філософських і соціогуманітарних систем життєтворчості людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому світі досліджуються різні аспекти проблеми «побудови себе» (self-construction). Як певне структуроване обґрунтування «життєвого шляху» і соціальну проблему, обумовлену соціологічними, психологічними і процесуально-динамічними чинниками, представляє особистісне самоконструювання J. Guichard [12].

Інші зарубіжні дослідники – K. McLean, M. Pasupathi & J. Pals [15] торкаються проблеми особистісного самоконструювання, фокусуючись на теоретичному аналізі саморозвитку (self-development), у якому основою як стабільності, так і зміни є наратив життєпису. При цьому взаємний вплив на стійкі аспекти самості як форми виявлення самоконструювання допомагає розвивати і підтримувати спрямоване на власне майбутнє максимальне використання потенціалу процесів саморозвитку.

Самоконструювання як проблему соціально-когнітивного моделювання ідентичності досліджував M. Berzonsky [6]. Ідентичність концептуалізується як самотеорія, концептуальна структура, що складається з саморепрезентативних і саморегульованих конструкцій. Розглядається також роль персональних епістемічних припущень у самопізнанні, можливість того, що вони генерують індивідуальні відмінності в стилі особистості.

У дослідженнях J. Holstein & J. Gubrium [13] розроблено конструкціоністський підхід до проблеми життєтворчості в рамках концептів «повсякденного життя», «сімейного дискурсу», «побудови ідентичності», «соціальної взаємодії» і наративного аналізу.

У більшості вітчизняних досліджень проблема особистісного самоконструювання розглядається під кутом взаємозалежності та взаємообумовленості життєтворчості людини і проблем зовнішнього соціального світу. Зміст сучасних досліджень в українській психологічній науці становлять проблеми особистісної самоактивності, «конструювання себе» в контексті джерел і чинників трансформації й адаптації. С. С. Карпенко, Л. Н. Смульсон, В. В. Татенко, Т. Н. Титаренко та ін. розвивають цілісний

підхід до розуміння особистості в контексті наддинамічних реалій глобалізованого світу і позначені переходом від постнекласичного типу раціональності до нового етапу розуміння людини, на якому стає можливим особистісне самоконструювання.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку уявлень про особистісне самоконструювання як унікальну систему життєтворчості людини пов'язана з посиленням інтересу до індивідуальних відмінностей, моральних цінностей, зміни і розвитку особистості та саморефлексії, заклопотаністю індивідуалізмом і концепцією унікальної, незалежної особистості. Конструктивістські ідеї з'явилися під безумовним впливом філософського знання, яке має тривалу традицію, витоки якої сягають античності (скептицизм), але вирішальний вплив мала філософія Нового часу (Дж. Віко й І. Кант). Однак першим філософом-конструктивістом слід вважати Дж. Віко, відомого своїми творами, присвяченими проблемам пізнання. Е. фон Глазерсфельд подає таке висловлювання Дж. Віко, в якому передбачені деякі сучасні ідеї: «Точно так як істина для Бога в тому, що Бог пізнав шляхом творення, істина людська в тому, що людина пізнала, коли створювала і за допомогою власної праці виконала. Наука (*scientia*) і знання (*cognitio*) виникає зі способу, яким речі виражаються» [14, с. 69].

Формулюючи вчення про апріорність пізнання, І. Кант, передбачає сучасні ідеї особистісного самоконструювання, згідно з якими знання конструюється суб'єктом: «...*apriori* пізнаємо про речі лише те, що вкладено в них нами самими». І. Кант стверджує, що у нас немає критеріїв, за якими ми могли б порівняти наші споглядання з властивостями предметів. Але існує можливість такого пізнання предметів, заснована на досвіді, в якому ми маємо змогу співвідносити здатності нашого розуму і предмети [1, с. 19].

У рамках філософських і соціогуманітарних систем психологічні конструктивісти G. Chiari та M. Nuzzo наголошують на епістемологічному підході, згідно з яким будь-яка пізнавальна діяльність людини є конструюванням, а пізнання сприймається як активна побудова суб'єктом інтерпретації (моделі) світу, а не як просте його відображення [8].

Отже, будь-яка пізнавальна діяльність є конструюванням, творенням якоїсь конструкції і належить до особливих аспектів світобачення і самосвідомості – організуючих, структуруючих, формуючих і образотворчих. У широкому сенсі філософія та ідеологія особистісного самоконструювання походять від учення

про природу і сутність людини, життя якої осягається інтуїтивно й постає як цілісна і динамічна реальність.

Поняття «самоконструювання» пов'язано з історичною традицією західної філософії та інтелектуальної думки – феноменологією, екзистенціалізмом, психоаналізом, герменевтикою тощо.

Ключем до коректної інтерпретації особистісного самоконструювання в контексті філософських і соціогуманітарних систем життєтворчості людини є постулати філософії життя Ф. Ніцше, А. Бергсона, Г. Зіммеля, В. Дільтея, О. Шпенглера, Х. Ортега-і-Гассета.

У Ф. Ніцше спроба переоцінки цінностей щодо їх відповідності завданням життя є імплікацією поняття «Der Wille zur Macht», де «Macht» – це актуальний процес – «володарювання». Воля до влади – воля до володарювання, а ще точніше: самоволодарювання, невпинно самоздійснювана сила, схоплена в аспекті її пануючої (всеохоплюючої) природи. Будь-яка постановка мети, рух до неї вже є актом володарювання. Звільнення розуму, набуття суверенності, внутрішньої свободи – умова розвитку особистості. Самоздійсненню життя, розкриттю його вищих можливостей перешкоджають хибні уявлення, некритичне сприйняття. Потурання звичкам, традиціям, обов'язку і хибним ідеалам викрадає у людини саму себе [16].

На думку А. Бергсона, який був послідовником ідей А. Шопенгауера, великий дар життєтворчості органічно пов'язаний з ірраціональною інтуїцією, а вона є «божественним даром» і дається лише обраним. Ідеї А. Бергсона стосовно життя як справжньої і початкової реальності, що перебуває в певній цілісності та має сутнісні визначення в «тривалості», співзвучні з фундаментальними характеристиками життя, зокрема, «життєвого пориву» як могутнього потоку творчого формування: «Наш життєвий шлях усіяний уламками того, чим ми були спочатку і чим ми могли б стати» [7].

Німецький філософ-ідеаліст, соціолог, провісник постмодерністського мислення Георг Зіммель також розуміє «життя» як процес творчого становлення, невичерпний раціональними засобами і такий, що осягається лише у внутрішньому переживанні інтуїтивно. Культурні форми неминуче рано чи пізно «тверднуть», «кристалізуються», перестаючи служити адекватним виразом життя, стаючи гальмом на шляху саморозвитку і самореалізації життя. Нерозв'язна трагедія життєтворчості, за Г. Зіммелем, – в одвічному протиріччі між творчою пульсацією життя і застиглими формами культури, де сутнісне ядро утво-

рюють інтелект і гроші: «Глибокі проблеми сучасного життя випливають із прагнень індивідуума оберігати свою самостійність і самотність від насильства з боку суспільства, історичної традиції, зовнішньої культури і техніки життя» [17].

Основоположник «психології розуміння» і школи «історії духу» В. Дільтей висунув метод «розуміння» як безпосереднє осягнення деякої духовної цілісності – в сенсі цілісного переживання. Розуміння власного внутрішнього світу досягається шляхом інтроспекції, тобто самоспостереженням, рефлексією. Розуміння ж «чужого світу» здійснюється шляхом «вживання», «співпереживання», «співвідчування». Людина, зазначає В. Дільтей, не має історії, вона сама – історія. Вона і розкриває, що вона таке [10].

Освальд Шпенглер [5] у своєму головному творі «Причинність і доля. Занепад Європи» розвинув думку про те, що духовне життя людини, наділене «безсонною свідомістю», розгортається в часі й у певному напрямку. Як результат, у свідомості індивіда конституюється властива тільки йому, його особиста картина світу: або образно-символічна, або раціонально-понятійна.

Дещо надмірно узагальнено говорив про життєтворчість Х. Ортега-і-Гассет. Людина повинна навчитися міркувати «історично», тобто визначати розумову діяльність у межах, створених часом і простором, у якому ми живемо: «Ми повинні шукати наші власні обставини ... в їх межах і особливості... Заново освоїти обставини є реальна доля людини... Я є сам і мої обставини». Людина прагне до знання, стверджує Х. Ортега-і-Гассет, але їй ніколи не вдається дійсно пізнати хоч щось. Вона прагне до справедливості, але, врешті-решт, неодмінно робить гидоту. Вона думає, що любить, і змушена зрештою переконатися, що любовні обітниця так і залишилися обітницями. Людські наміри ніколи не здійснюються так, як вони задумані, доля людини – бути лише обіцянкою, живою утопією. Людина є істота, що відбувається, тобто досконалість самої себе. У цьому неповнота її призначення в світі, її творча амбіція. Людина не бажає жити в одному з можливих світів, створених кимось для когось, вона жадає життя в усьому різноманітті «світу світів», у метасвіті, побудованому нею самою для себе і значимих інших [9].

Отже, суб'єктивно особистісне самоконструювання є інтеріоризованою формою розширення індивідуальної свідомості людини, яка спирається на творчу зустріч цієї людини із самою собою, такою, якою вона є насправді, для побудови себе такою, якою вона хотіла би бути.

Д. О. Леонт'єв, описуючи практику життєтворчості як прогнозування майбутнього, відзначав її зв'язок з особистою відповідальністю і творчістю: «Життєтворчість як розширення світу, розширення життєвих відносин ... відбувається у процесі природного розвитку особистості, яке і полягає перш за все в тому, що наш світ розширюється ..., тому що розширюються контексти осмислення світу, людина починає сприймати все під кутом зору більш глобальних речей, під кутом зору вічності, під кутом зору деяких моральних цінностей, відбувається певний рух у напрямку розширення світу» [2].

В. Франкл наводив чудову метафору бумеранга, який повинен вражати ціль і не призначений для того, щоб повертатися. Так і життєтворчість працює не з переживанням світу, а із самим світом, тобто спрямовує фокус уваги людини не в себе, а назовні. Повертається той бумеранг, який не влучив у ціль. Точно так, – говорить В. Франкл, – наша заклопотаність самим собою, наш погляд всередину і наша сфокусованість на самоактуалізації є наслідком того, що ми не влучили і пройшли повз нашу мету в світі, повз той сенс у світі, на який наша діяльність мала бути спрямована. Ми не влучили і повернулися назад, як бумеранг. Якщо людина хоче прийти до себе, стверджує В. Франкл, її шлях іде через світ. Це і є шлях життєтворчості [11].

Звернувшись до ідей М. К. Мамардашвілі, філософа і людини, яка «поставила буттєво-особистісний експеримент на собі» й на основі саме цього експерименту створила власний світ ... із його претензією, яку він ніколи не приховував, подолати «розумову неграмотність цілої країни» [4], знаходимо визначення життєтворчості в передбачуваній трансценденції власної свідомості, її розширення через спрямування в світ і розкриття того, що відбувається в світі. Відповідно, життєтворчі ефекти досягаються не лише за допомогою роботи зі смисловими зв'язками, а також завдяки створенню узагальненої структури особистісного самоконструювання як унікальної системи життєтворчості (згідно тлумачень М. Мамардашвілі).

1. Шлях «приходження» до себе: «...шлях такого проходження життя, в результаті якого ти приходиш до себе і реалізуєш себе. ... Реалізувати себе в усьому багатстві своїх бажань, які у тебе є, але ти їх не знаєш, природа їх тобі незрозуміла. А реалізувати те, природа чого незрозуміла, неможливо. Якщо ти не зрозумієш своїх власних бажань, то ти себе не реалізуєш».

2. Мотив: «...і у житті є мотив, є якась нота, що пронизує великий простір і час життя. І цей мотив пов'язаний найчастіше з

бажанням. В одному дуже простому розумінні: адже насправді ми є тільки і тільки бажаними істотами. І, до речі, одне з найбільших бажань – бажання жити. Але жити – як? Відчувати себе живим! Наші бажання і дозволяють нам відчувати себе живими. Це найбільша цінність».

3. Власне самоконструювання: «...сама побудова якоїсь умовної, уявної конструкції вперше надає логіку тому, що ти розділено бачив у своєму житті».

4. Ідеологія – смислоутворення: «...є стани, які ми називаємо ідеями, які існують силою форми. А форма, як ви знаєте, конструктивна, тобто вона будується. Форми самі не бігають, форми народжуються життям, але форми створюються і людьми».

5. Епістемологія: «...нам ніколи не вдасться зайти надто далеко, тому що істина все одно буде ще далі...»; «...людина виявляє себе рухом у безмірному, й, отже, тільки продукти цього руху є тими чи іншими світами, які завжди змінюються. І найкрасивіше видовище в людині – коли людина йде на межі того, на що взагалі здатна людина. Оскільки межа невідома заздалегідь, то потрібно ставити себе на карту і йти».

6. Часова транспектива: «...Час – мить. Наш час є мить, але дуже дивна – усередині якої вміщується цілий світ. Час євангельської молитви є мить – на короткий час є світло з нами. І все, що є, все, що з нами буде, поміщається всередині цього часу – тут і зараз».

7. Особистісне самоконструювання як експеримент життєтворчості: «...найбільша загадка для людини – це вона сама. І, розгадуючи цю загадку, людина дещо розуміла, тому що жити ж треба було! Тобто жити так, щоб можна було поважати себе. Не просто жити, а ще й зберегти якесь ставлення до самої себе» [3].

Тому, результати досліджуваного феномену в контексті зазначених філософських і соціогуманітарних систем життєтворчості можуть бути представлені у формі понятійної епігенези особистісного самоконструювання як: «самоволодарювання», «невпинно самоздійснювана сила», «могутній потік творчого формування», «процес творчого становлення, невичерпний раціональними засобами й осяжний лише у внутрішньому переживанні, розуміння власного внутрішнього світу в сенсі цілісного переживання», «розгортання в часі й у певному напрямку, як розширення світу і життєвих відносин».

Життєтворчі ефекти особистісного самоконструювання в контексті соціогуманітарних і філософських систем можуть

бути представлені у формі узагальненого структурування принципів: шлях «приходження» до себе, мотив, власне самоконструювання, ідеологія – смислоутворення, епістемологія, часова транспектива, особистісне самоконструювання як експеримент життєтворчості.

Висновки. Загалом, філософська і соціогуманітарна парадигма особистісного самоконструювання постає сьогодні як унікальна система життєтворчості – особливий духовний стан і настрої, як спосіб життя та культура і навіть як якась епоха створення нової людини. У соціогуманітарних науках вона характеризується «поворотом» у настроях учених, що знаменувало оновлення філософії психології особистості. Йде потужний процес її «перемикання» від колишньої класичної філософії біхевіоризму, яка домінувала десятиліття в гуманітарних науках загалом і психології зокрема, до нової філософії особистісного самоконструювання. Оскільки колишня схема «S–R» (де S – стимул, R – реакція) нічого не пояснює з приводу того, що відбувається у проміжку між «S» і «R», позиція особистісного самоконструювання процесуально відображає досить просту істину: впродовж усього життя людина конструює своє власне розуміння навколишнього світу.

Перспективи подальших досліджень цієї проблеми. Однією з найскладніших проблем міжпарадигмального діалогу філософських і соціогуманітарних систем дослідження феномену особистісного самоконструювання як унікальної системи життєтворчості людини є знаходження точок їх сполучення.

Розглянуті ідеї та результати їх аналізу можуть бути інтегровані в різні форми і види подальших досліджень із психології особистості сучасної людини: проблема особистісного самоконструювання в просторі постнекласичної парадигми; синергетичний підхід і проблема особистісного самоконструювання; психолого-педагогічні практики особистісного самоконструювання тощо.

Список використаних джерел

1. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант ; пер. с нем. Н. Лосского. – М. : Мысль, 1994. – 591 с.
2. Леонтьев Д. А. Жизнетворчество как практика расширения жизненного мира / Д. А. Леонтьев // 1-я Всероссийская научно-практ. конф. по экзистенциальной психологии : материалы / под ред. Д. А. Леонтьева, Е. С. Мазур, А. И. Сосланда. – М. : Смысл, 2001. – С. 100–109.

3. Мамардашвили М. К. Эстетика мышления / М. К. Мамардашвили. – М. : Московская школа политических исследований, 2000. – 416 с.
4. Сенокосов Ю. П. Власть как проблема. Опыт философского рассматривания / Ю. П. Сенокосов. – М. : Московская школа политических исследований, 2005. – 184 с.
5. Шпенглер О. Закат Западного мира = Der Untergang des abendlandes. – Академический проект, 2009. – 648 с.
6. Berzonsky M. D. Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social-cognitive perspective / M. D. Berzonsky // *European Journal of Developmental Psychology*. – 2004. – Т. 1. – № 4. – P. 303–315.
7. Bergson H. The creative mind: An introduction to metaphysics / H. Bergson, M. L. Andison. – Courier Corporation, 2010. – P. 307.
8. Chiari G. Exploring the sphere of between: The adoption of a framework of complementarity and its implications for a constructivist psychotherapy / G. Chiari, M. L. Nuzzo // *Theory & Psychology*. – 2006. – Т. 16. – № 2. – P. 257–275.
9. Dobson A. An introduction to the politics and philosophy of José Ortega y Gasset / A. Dobson. – Cambridge University Press, 2009. – 204 p.
10. Dilthey W. The formation of the historical world in the human sciences / W. Dilthey. – Princeton University Press, 2002. – Т. 3. – P. 66.
11. Frankl V. E. The Unheard Cry for Meaning: Psychotherapy and Humanism / V. E. Frankl. – Simon and Schuster, 2011. – 304 p.
12. Guichard J. Self-constructing / J. Guichard // *Journal of vocational behavior*. – 2009. – Т. 75. – № 3. – P. 251–258.
13. Gubrium J. F. The constructionist mosaic / J. F. Gubrium, J. A. Holstein // *Handbook of constructionist research*. – 2008. – P. 3–12.
14. Glasersfeld E. Farewell to objectivity / E. Glasersfeld et al. // *Systems Research*. – 2005. – Т. 6. – P. 193–203.
15. McLean K. C. Selves creating stories creating selves: A process model of self-development / K. C. McLean, M. Pasupathi, J. L. Pals // *Personality and Social Psychology Review*. – 2007. – Т. 11. – № 3. – P. 262–278.
16. Siemens H. Nietzsche, Power and Politics: Rethinking Nietzsche's Legacy for Political Thought / H. Siemens, V. Roodt (ed.). – Walter de Gruyter, 2008. – P. 878.

17. Simmel G. Die Großstädte und das Geistesleben / G. Simmel. – Jazzybee Verlag, 2012. – 51 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Kant I. Kritika chistogo razuma / I. Kant ; per. s nem. N. Losskogo. – М. : Mysl', 1994. – 591 s.
2. Leont'ev D. A. Zhiznetvorchestvo kak praktika rasshirenija zhiznennogo mira / D. A. Leont'ev // 1-ja Vserossijskaja nauchno-prakt. konf. po jekzistencial'noj psihologii : materialy / pod red. D. A. Leont'eva, E. S. Mazur, A. I. Soslanda. – М. : Smysl, 2001. – S. 100–109.
3. Mamardashvili M. K. Jestetika myshlenija / M. K. Mamardashvili. – М. : Moskovskaja shkola politicheskikh issledovanij, 2000. – 416 s.
4. Senokosov Ju. P. Vlast' kak problema. Opyt filosofskogo rassmotrenija / Ju. P. Senokosov. – М. : Moskovskaja shkola politicheskikh issledovanij, 2005. – 184 s.
5. Shpengler O. Zakat Zapadnogo mira = Der Untergang des abendlandes. – Akademicheskij proekt, 2009. – 648 s.
6. Berzonsky M. D. Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social-cognitive perspective / M. D. Berzonsky // European Journal of Developmental Psychology. – 2004. – Т. 1. – № 4. – P. 303–315.
7. Bergson H. The creative mind: An introduction to metaphysics / H. Bergson, M. L. Andison. – Courier Corporation, 2010. – P. 307.
8. Chiari G. Exploring the sphere of between: The adoption of a framework of complementarity and its implications for a constructivist psychotherapy / G. Chiari, M. L. Nuzzo // Theory & Psychology. – 2006. – Т. 16. – № 2. – P. 257–275.
9. Dobson A. An introduction to the politics and philosophy of José Ortega y Gasset / A. Dobson. – Cambridge University Press, 2009. – 204 p.
10. Dilthey W. The formation of the historical world in the human sciences / W. Dilthey. – Princeton University Press, 2002. – Т. 3. – P. 66.
11. Frankl V. E. The Unheard Cry for Meaning: Psychotherapy and Humanism / V. E. Frankl. – Simon and Schuster, 2011. – 304 p.
12. Guichard J. Self-constructing / J. Guichard // Journal of vocational behavior. – 2009. – Т. 75. – № 3. – P. 251–258.
13. Gubrium J. F. The constructionist mosaic / J. F. Gubrium, J. A. Holstein // Handbook of constructionist research. – 2008. – P. 3–12.

14. Glasersfeld E. Farewell to objectivity / E. Glasersfeld et al. // Systems Research. – 2005. – Т. 6. – Р. 193–203.
15. McLean K. C. Selves creating stories creating selves: A process model of self-development / K. C. McLean, M. Pasupathi, J. L. Pals // Personality and Social Psychology Review. – 2007. – Т. 11. – № 3. – Р. 262–278.
16. Siemens H. Nietzsche, Power and Politics: Rethinking Nietzsche's Legacy for Political Thought / H. Siemens, V. Roodt (ed.). – Walter de Gruyter, 2008. – Р. 878.
17. Simmel G. Die Großstädte und das Geistesleben / G. Simmel. – Jazzybee Verlag, 2012. – 51 p.

Received June 5, 2017

Revised July 10, 2017

Accepted August 8, 2017

УДК 159.99

Я. В. Сухенко

suhenko333@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ: АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ У ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Sukhenko Y. V. Individual educational pathway: analysis of the phenomenon in Ukrainian and foreign studies / Y. V. Sukhenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 38. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 371–382.

Y. V. Sukhenko. Individual educational pathway: analysis of the phenomenon in Ukrainian and foreign studies. The results of interdisciplinary analysis of the content and definitions of the concept of «individual educational pathway» as well as semantically similar concepts, that are actively used in Ukrainian and foreign studies are presented.

It is shown that the most commonly used in the Ukrainian and Russian literature are such concepts like «individual educational pathway», «individual educational route», «individual educational program». In English and French publications in order to mark individual movement and progress in education the researchers use the following definitions «academic